บทที่ 2

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักหรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีการบริโภคเป็นหลัก ซึ่งจะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ ค่าใช้จ่าย และการออม ดังนี้

2.1.1 สมมติฐานการบริโภคแบบรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

ทฤษฎีตามแนวคิดของ John Maynard Keynes โดยการบริโภคที่เกิดขึ้นในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Income) ที่เกิดขึ้นในงวดเดียวกันหลังจากหักภาษีแล้ว โดยรายได้ที่บุคคลสามารถนำมาใช้สอยได้จริงในปัจจุบัน (Disposable Income) เขียนเป็นความสัมพันธ์ได้ว่า

$$C = f (Yd) \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(1)$$

โดยที่ C = ปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่บุคคลตั้งใจไว้

Yd = รายได้หลังจากหักภาษีที่ผู้บริโภคสามารถใช้สอยได้จริง

ซึ่งสามารถเขียนในรูปของสมการการบริโภค ได้ว่า

$$C = Ca + bYd \; ; \; 0 < b < 1 \ldots\ldots\ldots (2)$$

โดยที่ Ca = ปริมาณการบริโภคของบุคคลเมื่อรายได้ที่สามารถใช้สอยได้จริงเท่ากับศูนย์หรือ เป็นการบริโภคโดยอิสระ (Autonomous consumption)

b = ความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (Marginal propensity to consume) หรือ MPC

$$C/Yd = Ca/Yd + b = APC \text{ .....(3)}$$

$$dC/dYd = b = MPC \text{ .....(4)}$$

นอกจากบุคคลจะนำรายได้หลังหักจากภาษีไปใช้ในการบริโภคแล้ว รายได้ส่วนที่เหลือจะถูกนำไปเก็บออมไว้ เขียนเป็นความสัมพันธ์ได้ว่า

$$Yd = C + S$$

โดยที่ C = การบริโภค

S = การออม

ดังนั้น $S = Yd - C$

$S = Yd - (Ca + bYd)$

$S = -Ca + Yd - bYd$

$$S = -Ca + (1-b) Yd \text{ .....(5)}$$

โดยที่ -Ca = ปริมาณการออมของบุคคลเมื่อระดับรายได้ที่สามารถนำไปใช้สอยได้เท่ากับศูนย์

1-b = ค่าความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้าย (Marginal propensity to save) หรือ MPS

โดยทั่วไปแล้ว เมื่อบุคคลแต่ละบุคคลมีระดับรายได้ เพิ่มขึ้น บุคคลจะมีการบริโภคที่สูงขึ้นแต่สัดส่วนการบริโภคที่เพิ่มขึ้นนั้นจะน้อยกว่าสัดส่วนของรายได้ที่เพิ่มขึ้น และเมื่อระดับรายได้ของบุคคลสูงขึ้น บุคคลจะบริโภคในสัดส่วนที่มีต่อรายได้ลดลงหรือค่า APC ลดลงนั่นหมายถึงสัดส่วนการออมที่มีต่อรายได้หรือค่า APS เพิ่มขึ้น นั่นคือเมื่อมีระดับรายได้สูงขึ้น บุคคลจะมีแนวโน้มออม มากขึ้น แต่ในทางตรงข้ามถ้าระดับรายได้ต่ำลดลง บุคคลจะบริโภคในสัดส่วนที่มีต่อรายได้สูงขึ้นหรือค่าAPCสูงขึ้น นั่นคือบุคคลมีแนวโน้มที่จะออมน้อยลงเมื่อมีระดับรายได้ต่ำลง เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะ ณ ระดับรายได้ที่ต่ำนั้น การบริโภคปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการ

ดำรงชีวิตของตัวเอง และครอบครัวย่อมมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่าการออมนั่นคือบุคคลจะออมมากขึ้น ก็ต่อเมื่อตนเองและครอบครัวมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอแล้ว (David J. Smyth อ้างในกนกวรรณ สวัสดิ์หิรัญกิจ,2544)

2.1.2 สมมติฐานการบริโภคแบบรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis)

ตามแนวคิดของ Jame S. Duesenbery โดยการบริโภคไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะกับรายได้สัมบูรณ์เท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income) ซึ่งมีพื้นฐานของข้อสมมติฐานรายได้เปรียบเทียบใน 2 ลักษณะ ที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค คือ

1. พฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภคแต่ละคนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน หรือมีอิทธิพลต่อกัน (Interdependent) มากกว่าที่จะเป็นอิสระต่อกัน โดยผู้บริโภคแต่ละคนจะทำการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับคนอื่นๆในสังคม โดยถ้าหากรายได้ของผู้บริโภคในเชิงเปรียบเทียบกับสังคมแล้วอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยที่ต่ำกว่า เนื่องจากผู้บริโภคต้องการรักษาฐานะของตนเองในสังคม ดังนั้นในขณะที่มีรายได้ต่ำผู้บริโภคจะมีแนวโน้มที่จะบริโภคสูง การออมจึงต่ำ (APCสูง , APSต่ำ) ซึ่งเป็นการอธิบายฟังก์ชั่นการบริโภคในระยะสั้น (APC > MPC) ในทางตรงกันข้ามถ้าหากรายได้ของผู้บริโภคในเชิงเปรียบเทียบกับสังคมแล้วอยู่ในเกณฑ์สูงกว่า ผู้บริโภคมีรายได้สูงก็จะมีแนวโน้มที่จะบริโภคต่ำ การออมจึงสูง (APCต่ำ , APSสูง) แต่ในระยะยาวแล้ว ผู้บริโภคจะเพิ่มการบริโภคในสัดส่วนที่คงที่เพื่อรักษาระดับการบริโภคให้ใกล้เคียงกับคนอื่นๆ ในสังคม

2. การบริโภคในปัจจุบันถูกกำหนดโดยแบบแผนของการบริโภคในอดีตหรือขึ้นอยู่กับรายได้เปรียบเทียบ กล่าวคือ ผู้บริโภคจะพยายามรักษามาตรฐานการบริโภคของตนเองกับระดับรายได้สูงสุดที่เคยได้รับมาก่อน หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่รายได้ของตนเองลดลงต่ำกว่ารายได้สูงสุดที่ตนเองเคยได้รับมาก่อน ผู้บริโภคจะไม่ค่อยลดระดับการบริโภคของตนเองมากนัก เพราะมีความเคยชินกับมาตรฐานการบริโภคแบบเดิมแล้ว ดังนั้น การลดระดับการออมจะทำได้ง่ายกว่าการลดระดับการบริโภคที่เคยชินมานาน แสดงว่าเมื่อมีระดับรายได้ต่ำ จะมีแนวโน้มในการบริโภคสูงขึ้น

2.1.3 **ความโน้มเอียงถัวเฉลี่ยในการบริโภคและการออม** (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2540)

ความโน้มเอียงถัวเฉลี่ยในการบริโภค (Average propensity to consume, APC) หมายถึง ค่าที่แสดงว่าการบริโภคเป็นสัดส่วนเท่าใดของรายได้สุทธิส่วนบุคคล สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$APC = \frac{\text{รายจ่ายเพื่อการบริโภค}}{\text{รายได้ที่ใช้จ่ายได้}} = \frac{C}{Yd}$$

เนื่องจากสมการในการบริโภคคือ C = a + bYd ลงในสมการจะได้

$$APC = \frac{a + b\,Yd}{Yd}$$

การบริโภคอาจสูงกว่า หรือเท่ากับหรือน้อยกว่าระดับรายได้สุทธิส่วนบุคคลของงวดเวลานั้นก็ได้ ดังนั้น จึงทำให้ APC อาจมีค่ามากกว่า 1 หรือเท่ากับหนึ่ง หรือน้อยกว่า 1 ก็ได้ ในขณะที่รายได้สุทธิส่วนบุคคลต่ำมาก APC มีค่ามากกว่า แต่เมื่อระดับรายได้ สุทธิส่วนบุคคลสูงขึ้น ค่า APC จะลดลง ถ้ารายได้สุทธิส่วนบุคคลยังคงสูงต่อไปอีก การบริโภคจะน้อยกว่าระดับรายได้สุทธิ ทำให้ค่า APC มีค่าน้อยกว่า หนึ่ง จึงสรุปได้ว่า เมื่อระดับรายได้สุทธิส่วนบุคคลสูงขึ้นเรื่อย ๆ ค่า APC จะลดลงเรื่อย ๆ แต่จะไม่เท่ากับศูนย์ เพราะค่า APC จะต้องมีค่ามากกว่าศูนย์ เพราะว่าไม่ว่า Yd จะสูงขึ้นเท่าใดก็ตามประเทศจะต้องมีการบริโภคอยู่จำนวนหนึ่ง

ความโน้มเอียงถัวเฉลี่ยในการออม (Average propensity to save, APS) หมายถึง ค่าที่แสดงว่าการออมเป็นสัดส่วนเท่าใดของรายได้สุทธิส่วนบุคคล ซึ่งมีค่าเท่ากับ (1 - APC) สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$APS = \frac{\text{การออม}}{\text{รายได้ที่ใช้จ่ายได้}} = \frac{S}{Yd}$$

$$APS = 1 - \frac{a}{Yd} - b = -\frac{a}{Yd} + (b-1)$$

2.1.4 การบริโภคข้ามเวลา (Intertemporal Consumption or Consumption Over Time) (ภราดร ปรีดาศักดิ์, 2550)

พฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลา เป็นรูปแบบการตัดสินใจในการเลือกสัดส่วนการบริโภคสินค้าและบริการ ตามแต่ละช่วงเวลา อาทิ สัดส่วนการบริโภคสินค้าและบริการระหว่างในอดีตกับปัจจุบัน หรือสัดส่วนการบริโภคสินค้าและบริการระหว่างปัจจุบันกับในอนาคต ทั้งนี้ รูปแบบการตัดสินใจดังกล่าว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความพึงพอใจสูงสุด ภายใต้งบประมาณที่เขาจะได้รับทั้งหมด

กรณีที่มีตลาดเงินสำหรับให้ผู้บริโภคกู้ยืมหรือให้กู้ได้ (ภาพที่ 2.1) การตัดสินใจของผู้บริโภคจะมีทางเลือกมากขึ้นและในการตัดสินใจจะต้องนำเอาอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินมาประกอบการพิจารณาด้วย ทั้งนี้ เพราะรายได้ที่บุคคลเสียสละลดการบริโภคในปีนี้ลงสามารถจะนำไปเพิ่มการบริโภคในปีหน้าได้ถึงสองทาง ทางหนึ่งคือ การให้กู้โดยได้รับผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย ส่วนอีกทางหนึ่งคือนำไปลงทุนผลิตเอง ซึ่งจะได้กลับคืนมาในรูปของผลตอบแทนจากการลงทุน

ภาพที่ 2.1
ดุลยภาพการบริโภคข้ามเวลา กรณีมีตลาดเงินสำหรับให้ผู้บริโภคกู้ยืม หรือให้กู้ได้

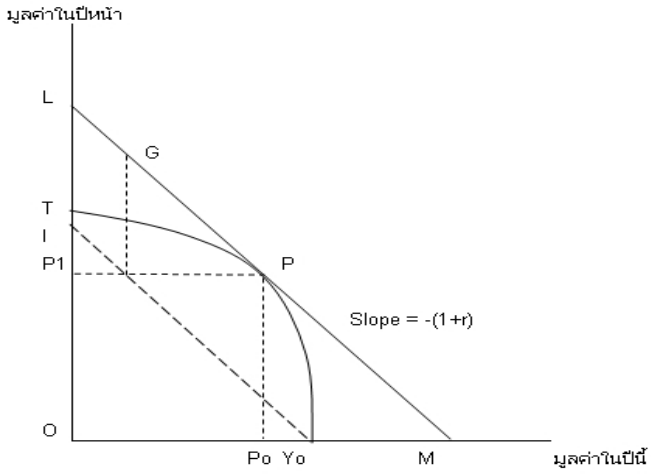

ที่มา : ภราดร ปรีดาศักดิ์, เอกสารประกอบคำบรรยาย, ปี 2550.

การที่ผู้บริโภคจะตัดสินใจเลือกลงทุนในปริมาณเท่าใด เขาจะต้องเปรียบเทียบระหว่างอัตราผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย (r) กับอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (m) ถ้าหากว่าที่จุดใด ๆ ก็ตามอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนมากกว่าอัตราผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย บุคคลจะเลือกลงทุนแทนการออมหรือให้กู้ แต่ถ้าอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนน้อยกว่าอัตราผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย เขาจะให้กู้แทนการลงทุน แต่บุคคลสามารถเลือกทั้งสองวิธีผสมกัน โดยทำให้ความมั่งคั่งหรือสินทรัพย์ได้มากกว่าการเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นคือในช่วงที่อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยบุคคลจะเลือกลงทุนผลิตไปเรื่อย ๆ และจะหยุดลงทุนเมื่ออัตราผลตอบแทนจากการลงทุนเท่ากับอัตราดอกเบี้ย (m = r) ตัวอย่างของหน่วยการตัดสินใจลักษณะนี้ เช่น ครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนที่ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ตามภาพที่ 2.1

กรณีมีตลาดกู้ยืมและการลงทุนผลิตในกรณีที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะของผู้กู้

(ภาพที่ 2.2) ดุลยภาพของผู้บริโภคเมื่อมีตลาดกู้ยืมและการลงทุนผลิต ในกรณีที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะของผู้กู้ ผู้บริโภคมีรายได้ในปีนี้จำนวนหนึ่งและต้องใช้เพื่อลงทุนและบริโภคซึ่งเงินที่ลงทุนและบริโภคนั้นมากกว่ารายได้ในปีนี้ที่มีอยู่ ดังนั้น จึงต้องกู้มาเพิ่ม

ภาพที่ 2.2

ดุลยภาพการบริโภคข้ามเวลา กรณีมีตลาดกู้ยืมและการลงทุนผลิตในกรณีที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะของผู้กู้

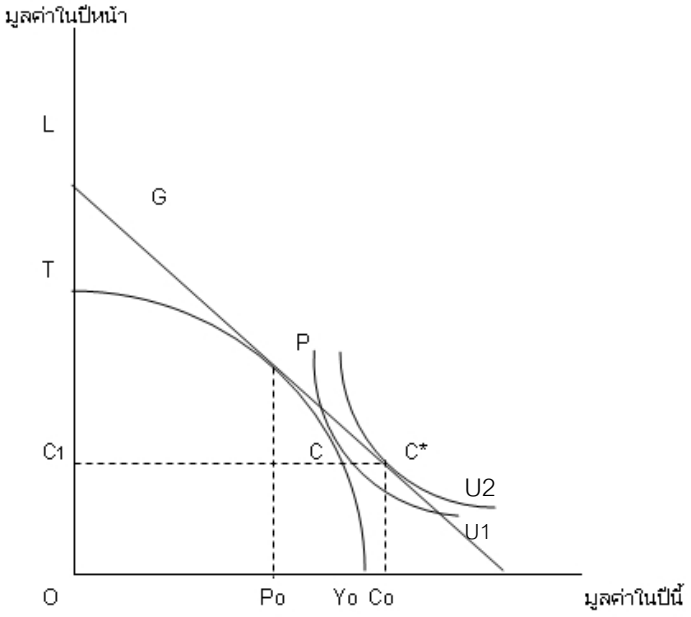

ที่มา : ภราดร ปรีดาศักดิ์, เอกสารประกอบคำบรรยาย, ปี 2550.

จากภาพที่ 2.2 แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคจะเข้าสู่ภาวะดุลยภาพ โดยเลือกบริโภคที่จุด C* โดยบริโภคในปีนี้เท่ากับ C_0 และบริโภคในปีหน้าเท่ากับ C_1 โดยที่เขาได้รับความพอใจสูงสุดที่ระดับ U_2 ซึ่งมากกว่ากรณีที่ไม่มีตลาดกู้ยืม (ซึ่งดุลยภาพอยู่ที่จุด C และได้รับความพอใจในระดับ U_1 เท่านั้น) ณ ที่จุด C* ผู้บริโภครายนี้จะกู้เงินมาเท่ากับ $C_0 - P_0$ และนำเงินไปลงทุนเท่ากับ $Y_0 - P_0$

ดุลยภาพของผู้บริโภคเมื่อมีตลาดกู้ยืมและการลงทุนผลิต ในกรณีที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะของผู้กู้ ผู้บริโภคมีรายได้ในปีนี้เท่ากับ OY_0 บาท ใช้เพื่อลงทุนเท่ากับ $Y_0 - P_0$ บาท เหลืออยู่ OP_0 แต่เขาต้องการบริโภคในปีนี้ถึง OC_0 ดังนั้น เขาต้องกู้มาเพิ่มอีก $C_0 - P_0$ บาท

นอกจากนี้ กรณีที่เงินที่เขาไปลงทุนและบริโภคเพิ่มขึ้นนั้นอาจเป็นเงินของเขาเองหรือเงินที่กู้มาก็ได้ เพราะการตัดสินใจในการกู้ (หรือให้กู้) มาลงทุนและบริโภคในที่นี้เป็นการตัดสินใจหรือวางแผนที่เกิดขึ้นพร้อมกันในเวลาเดียวกัน (Simultaneously) รายได้ของตนเองกับเงินที่กู้มา จึงเป็นเงินที่รวมเป็นก้อนเดียวกัน เรียกลักษณะของปัญหาข้างต้นนี้ว่า “Fungibility” ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นดุลยภาพที่ผู้บริโภคเป็นผู้กู้ เนื่องจากเขายอมที่จะบริโภคในปีนี้มากกว่าปีหน้า แต่ก็เป็นไปได้ว่า ผู้บริโภคบางคนอาจจะลงทุนและปล่อยกู้โดยยินดีสละการบริโภคในปีนี้ลง

2.1.5 **สมมติฐานการบริโภคแบบวัฏจักรชีวิต** (Life Cycle Hypothesis) (ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์, 2548)

Franco Modigliani, Albert Ando และ Richard Brumberg มีแนวคิดว่า ระดับการบริโภคของบุคคลมิได้ขึ้นอยู่กับระดับรายได้ในงวดเวลาปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับรายได้ที่บุคคลนั้นคาดว่าจะได้รับในอนาคตอีกด้วย โดยบุคคลจะมีแบบแผนของรายได้ตลอดชั่วชีวิตของเขา ซึ่งในช่วงแรกนั้นรายได้ของเขาจะต่ำมาก และจะค่อยๆ เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยจะมีรายได้สูงสุดในตอนกลางของชีวิต หลังจากนั้นรายได้จะค่อยๆ ลดลงไปจนอยู่ในระดับต่ำเกือบเท่าตอนต้นของชีวิต เนื่องจากในช่วงตอนต้นของชีวิตนั้น บุคคลจะมีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำและประสิทธิภาพในการทำงานจะค่อยๆ สูงขึ้น และสูงที่สุดในช่วงตอนกลางของชีวิต โดยประสิทธิภาพในการทำงานจะลดลงในช่วงตอนปลายของชีวิตตามแนวความคิดของทฤษฎีนี้ ครัวเรือนมักจะเก็บออมไว้ขณะที่ทำงานเพื่อให้ได้เงินออมเพียงพอต่อแผนการบริโภค ซึ่งเป็นการวางแผนไว้ใช้จ่ายตอนที่เกษียณอายุ เมื่อบุคคลวางแผนในการบริโภคในระดับที่คงตัวตลอดชั่วอายุ และมีรายได้คงตัวในช่วงที่มีงานทำ บุคคลนั้นจะมีการเก็บออมในเปอร์เซ็นต์ที่คงตัวของรายได้ต่อปีเพื่อนำไปใช้เมื่อเกษียณอายุ ทำให้APCของเขาคงตัวระหว่างปีที่ทำงาน อย่างไรก็ตาม

จากการที่รายได้ต่อปีของครัวเรือนสูงขึ้นในแต่ละปีและค่อนข้างคงที่ก่อนเกษียณอายุ จึงทำให้การออมต่ำในช่วงปีแรกๆที่เริ่มทำงาน และการออมสูงขึ้นในปีหลังๆโดยคนที่เริ่มเข้าทำงานใหม่จะคาดว่ารายได้ของตนจะสูงขึ้นนั้นจะมีAPCมากกว่า 1 ในขณะที่APC ของผู้ที่ใกล้เกษียณอายุจะมีค่าน้อยกว่า 1

ภาพที่ 2.3

สมมติฐานการบริโภคแบบช่วงอายุขัย

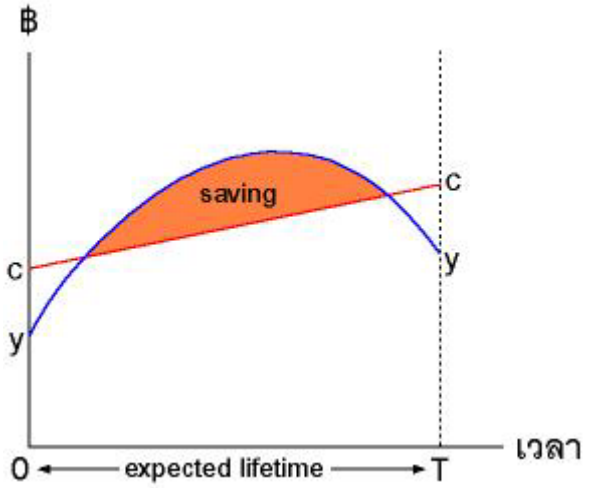

ที่มา : ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์,เศรษฐศาสตรมหภาค, 2548.

สรุปได้ว่า ผู้บริโภคจะมีแบบแผนรายได้ตลอดชีวิตของเขาในลักษณะที่ว่า เขาจะมีรายได้ต่ำมากในตอนต้นของชีวิตและจะค่อยๆเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆจนมีรายได้สูงสุดตอนกลางของชีวิต หลังจากนั้นจะค่อย ๆ ลดลงไปจนอยู่ในระดับต่ำเกือบเท่ากับตอนต้นของชีวิต ดังนั้นในระยะต้นของชีวิตผู้บริโภคจะต้องกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในการบริโภคก่อน หลังจากนั้นในระยะกลางของชีวิต ผู้บริโภคจะออมเพิ่มขึ้นเพื่อนำเงินไปใช้หนี้ตอนต้นชีวิตและเก็บเงินไว้ใช้ตอนปลายชีวิต พอช่วงปลายชีวิตรายได้จะลดลง แต่การบริโภคยังอยู่ในระดับสูง ซึ่งในระยะนี้ผู้บริโภคจะเริ่มนำเงินออมออกมาใช้จ่าย

2.1.6 **ปัจจัยที่กำหนดการบริโภค** (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2540)

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคและการออมมีดังนี้

1. รายได้ที่ใช้จ่ายได้ (Disposable Income) รายได้ที่ใช้จ่ายได้ คือ รายได้ที่ภาคครัวเรือนได้รับหักด้วยภาษีเงินได้ส่วนบุคคล (Personal Income taxes) รายได้ที่ใช้จ่ายได้เป็นระดับรายได้ที่ประชากรสามารถนำไปใช้จ่ายในการบริโภคและการเก็บออม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคลและส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ใช้จ่ายได้ หากรัฐบาลเพิ่มอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคล รายได้ที่ใช้จ่ายได้จะลดลง ทำให้การบริโภคและการออมลดลงตามไปด้วย ส่วนการลดอัตราภาษีก็จะมีผลกระทบในทางตรงกันข้าม รายได้ที่ใช้จ่ายได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการกำหนดการบริโภค

2. สินทรัพย์ของผู้บริโภค สินทรัพย์ที่ครัวเรืองถือครองอยู่มีสภาพคล่อง (liquidity) สูงหรือต่ำไม่เท่ากัน ทั้งนี้พิจารณาจากความยากง่ายและอัตราความเสี่ยงด้านมูลค่าในการแลกเปลี่ยนเป็นเงินสด ตามปกติสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องเรียงตามลำดับสูงไปหาต่ำ ได้แก่ เงินสด เงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากประจำ พันธบัตร ทองคำ หุ้น และที่ดิน ในกรณีที่ผู้บริโภคถือสินทรัพย์สภาพคล่องสูงไว้มาก ผู้บริโภคจะรู้สึกว่าตนมีฐานะทางการเงินที่มั่นคง สามารถใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้มาก ส่วนกรณีที่ผู้บริโภคถือสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำไว้มาก ผู้บริโภคไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนเงินสดได้ตามเวลาที่ต้องการและได้มูลค่าที่ตนพอใจมากน้อยเพียงใด จึงต้องชะลอการบริโภคบางส่วนไว้ก่อน

3. สินค้าคงทนที่ผู้บริโภคมีอยู่ สินค้าที่ผู้บริโภคซื้อมี 2 ชนิด คือ สินค้าประเภทไม่คงทน (Non durable goods) ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และของใช้ที่หมดเปลืองอื่น ๆ รายจ่ายส่วนนี้มีระดับสม่ำเสมอและมีจำนวนค่อนข้างแน่นอน ส่วนสินค้าประเภทคงทน (Durable goods) เช่น รถยนต์ โทรทัศน์ ตู้เย็น และเครื่องเรือน เป็นต้น หากช่วงเวลาใดครัวเรือนส่วนใหญ่ครอบครองสินค้าคงทนไว้มากและยังมีสภาพใช้งานได้ รายจ่ายเพื่อซื้อสินค้าเหล่านี้จะอยู่ในระดับต่ำ ในทางตรงกันข้าม รายจ่ายเพื่อซื้อสินค้าคงทนจะอยู่ในระดับสูง

4. การคาดการณ์ของผู้บริโภค สิ่งที่ผู้บริโภคคาดการณ์และส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อมีหลายอย่าง อาทิ สภาวะเศรษฐกิจ รายได้ในอนาคต ราคาสินค้า ปริมาณสินค้า ฯลฯ การคาดการณ์ของผู้บริโภคเกี่ยวกับรายได้ในอนาคตมีผลต่อการบริโภคและการออมในปัจจุบัน หากผู้บริโภคคาดการณ์ว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต จะลดการออมและเพิ่มการบริโภคในปัจจุบัน ส่วนการคาดการณ์จะมีรายได้ลดลงในอนาคต จะทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจเพิ่มการออมและลดการ

บริโภคในปัจจุบัน การคาดการณ์เกี่ยวกับราคาสินค้าอาจสรุปได้ว่า ในช่วงที่ราคาสินค้ามีแนวโน้มสูงขึ้น ผู้บริโภคมักจะคาดการณ์ว่าราคาสินค้าจะสูงขึ้นต่อไป การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีมากการออมจะมีน้อย ส่วนในช่วงที่ราคาสินค้ามีแนวโน้มลดลง ผู้บริโภคมักจะคาดว่าราคาสินค้าจะลดลงเรื่อย ๆ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีน้อย การออมจะมีมาก

5. สินเชื่อเพื่อการบริโภคและอัตราดอกเบี้ย ณ ระดับรายได้ที่ใช้จ่ายได้เท่ากัน สินเชื่อเพื่อการบริโภค ได้แก่ บัตรเครดิต สินเชื่อส่วนบุคคล สินเชื่อรถยนต์ สินเชื่อเพื่อซื้อสินค้า สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นต้น ในกรณีที่สังคมนั้นมีระบบการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคในรูปของการจ่ายเงินดาวน์ต่ำและดอกเบี้ยต่ำจะจูงใจให้มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสูงกว่าในกรณีที่ไม่มีระบบการให้สินเชื่อในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ระบบสินเชื่อที่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มรายจ่ายเพื่อการบริโภคในปัจจุบันนั้น ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้บริโภคมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และมีภาระในการชำระหนี้ในภายหลังเพิ่มขึ้นทำให้ความสามารถในการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและการออมลดลง ดังนั้นในสังคมที่ต้องการจะรักษาระดับการบริโภคของประชาชนไว้ ภาคธุรกิจจึงพยายามสร้างระบบสินเชื่อเพื่อการบริโภค ทำให้ผู้บริโภคมีหนี้สินพอกพูน ในส่วนของอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสูงจะจูงใจให้ครัวเรือนออมมากขึ้นและการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคน้อยลง ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินฝากต่ำครัวเรือนจะมีการออมลดลง และมีการบริโภคมากขึ้น (Slavin. 1998 : 95-97 อ้างในวรรณภา แซ่โอ้ว ,2551)

6. ค่านิยมทางสังคม (Social value) เป็นคุณค่าที่สังคมได้กำหนดไว้ว่าเป็นสิ่งที่น่าประพฤติปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม หากค่านิยมทางสังคมให้ความสำคัญยิ่งต่อวัตถุ จะทำให้ผู้บริโภคบางกลุ่มมุ่งการใช้จ่ายในสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือยและมีราคาสูง ทำให้สังคมนั้นมีการบริโภคอยู่ในระดับสูงและการออมต่ำ ส่วนสังคมที่ยึดค่านิยมการประหยัด สังคมนั้นจะมีการบริโภคและการออมอยู่ในระดับที่เหมาะสมและมีผลดีทางเศรษฐกิจระยะยาว

7. อัตราการเพิ่มของประชากรและโครงสร้างอายุของประชากร ถ้าอัตราเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูง รายจ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มในอัตราสูง ส่วนกรณีตรงข้าม รายจ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มในอัตราต่ำ นอกจากนี้ โครงสร้างอายุของประชากรก็มีอิทธิพลต่อรายจ่ายเพื่อการบริโภคและการออม โดยทั่วไปหากจำนวนประชากรวัยทำงานเปรียบเทียบกับประชากรทั้งหมดมีสัดส่วนต่ำ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะมีมาก เพราะประชากรที่ไม่อยู่ในวัยทำงานแม้จะไม่มีรายได้ก็ยังต้องมีการบริโภค ส่วนในกรณีตรงกันข้าม การบริโภคจะน้อยและสามารถออมได้มาก

8. การกระจายรายได้ต่อสังคม การที่บุคคลจะใช้จ่ายรายได้ในการอุปโภคมากน้อยเท่าใดนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ และยังขึ้นอยู่กับรายได้ของสุทธิของเขาด้วย บุคคลใดหรือครอบครัวใดที่มีรายได้สุทธิค่อนข้างสูงจะสามารถเก็บออมไว้คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของรายได้สูงกว่าบุคคลหรือครอบครัวที่มีรายได้สุทธิต่ำกว่า ทั้งนี้เพราะประการที่หนึ่ง ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่ายังขาดปัจจัยในการครองชีพอีกหลาย ๆ อย่าง เมื่อเขามีรายได้เพิ่มขึ้นเขาจะจัดสรรเงินที่ได้มาเพื่อซื้อปัจจัยเหล่านั้น ทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ประการที่สอง รายได้ของผู้ที่มีรายได้สูงนั้นเพิ่มเร็วกว่าค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจใดที่มีการกระจายรายได้เป็นไปอย่างไม่ยุติธรรมโดยเหลื่อมล้ำกันมาก ส่วนใหญ่ของรายได้สุทธิของประเทศตกอยู่กับคนกลุ่มน้อยของประเทศแล้ว ปริมาณการออมของประเทศจะอยู่ในระดับสูง กรณีที่การกระจายรายได้ของประเทศเป็นไปอย่างยุติธรรม จะเป็นการเพิ่มระดับการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคของประเทศ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานศึกษาเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย และการออม ในอดีตนั้น จะมีการศึกษาใน 2 มุมมอง คือในด้านการศึกษารายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ของกลุ่มประชากรต่างๆ ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งงานศึกษาส่วนใหญ่ในอดีตจะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อการออมโดยปัจจัยและกลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาจะแตกต่างกันออกไป ในขณะที่ประเด็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษาคือครอบครัวหาบเร่ แผงลอยงานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นงานศึกษาในมุมของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอผลการศึกษาในเฉพาะด้าน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม

2.2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม

งานศึกษาเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ส่วนใหญ่ได้มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั้งรายได้ รายจ่ายและการออมโดยอาศัยข้อมูลดังกล่าวมุ่งเน้นการศึกษาเพื่ออธิบายถึงของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมเป็นหลัก โดยมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องดังนี้ (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1

สรุปการทบทวนงานศึกษาเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมในอดีตที่เกี่ยวข้อง

ชื่องานวิจัย,ผู้ทำการศึกษา และปีที่ทำการศึกษา	วัตถุประสงค์ของการศึกษา	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	วิธีการศึกษา	ข้อมูลและประชากร	ผลการศึกษา
การศึกษาความโน้มเอียงในการบริโภคของครัวเรือนที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน กับครัวเรือนที่ไม่ได้กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน, วรรณภา แซ่โง้ว,2551	ศึกษาค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) และค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) ของครัวเรือนที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านกับครัวเรือนที่ไม่ได้กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน	สมมติฐานการบริโภคแบบรายได้สมบูรณ์ ทฤษฎีการบริโภคและการออม	วิเคราะห์หาค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยอย่างง่าย	ข้อมูลภาคตัดขวาง จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2547 สำนักงานสถิติแห่งชาติ	ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) โดยแบ่งตามภาค มีค่าอยู่ระหว่าง 0.790 – 0.845 และค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) โดยแบ่งตามระดับรายได้ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.366 – 0.945 โดยครัวเรือนที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน มีค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) มากกว่า ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (APC) ของครัวเรือนที่ไม่ได้กู้กองทุนหมู่บ้าน ในทุกภาค และทุกระดับรายได้ และ ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC)โดยแบ่งตามภาค มีค่าอยู่ระหว่าง 0.377 – 0.698 และค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) โดยแบ่งตามระดับรายได้ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.251 – 0.712 โดยครัวเรือนที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน มีค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) มากกว่า ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) ของครัวเรือนที่ไม่ได้กู้กองทุนหมู่บ้าน ในทุกภาค และทุกระดับรายได้
พฤติกรรมการบริโภคของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย, สุพัตรา ภูรินันทน์ , 2544	เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับพฤติกรรมการบริโภคก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	รคำนวณเป็นค่าเฉลี่ยแบบร้อยละ การวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression) และสมการถดถอยอย่างง่าย (Simple Regression)	ใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่แยกตามกลุ่มอาชีพ (ไม่รวมภาคเกษตร) จำนวน 293 ตัวอย่าง	ภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยลดลงประมาณร้อยละ 9.27 ทำให้ต้องหารายได้พิเศษส่วนอื่นเพิ่มเติม ในขณะที่พฤติกรรมการบริโภคในส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับการอุปโภคและบริโภค ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับความบันเทิง ก็ลดลงด้วย โดยค่ายารักษาโรคลดลงมากที่สุด และมีค่าใช้จ่าย บางกลุ่มที่กลับเพิ่มขึ้น เช่น ค่าผ่อนชำระรถจักรยานยนต์ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภค เป็นต้น

ชื่องานวิจัย,ผู้ทำการศึกษา และปีที่ทำการศึกษา	วัตถุประสงค์ของการศึกษา	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	วิธีการศึกษา	ข้อมูลและประชากร	ผลการศึกษา
พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่, ชารินี ฉัตรไชยสิทธิกุล, 2543	หาปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	ออกแบบสอบถามสัมภาษณ์ครัวเรือนโดยการสุ่มตัวอย่าง และใช้วิธีวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ	ครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 434 ครัวเรือน	- ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่อย่างมีนัยสำคัญคือ รายได้ของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน และจำนวนผู้พึ่งพิง - วัตถุประสงค์การออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ คือ เพื่อใช้ในยามเจ็บป่วยหรือยามชราองลงมาคือ เพื่อการศึกษาของตนเองหรือผู้อยู่ในอุปการะ และเพื่อป้องกันการสูญหาย
พฤติกรรมการออมภาคครัวเรือน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่,พนม กิติวัง, 2543	ศึกษาถึงรูปแบบการออมของครัวเรือน ปัจจัยที่มีผลต่อการออมของครัวเรือน และแนวโน้มการออมภาคครัวเรือนใน	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	ใช้วิธีออกแบบสอบถามสัมภาษณ์ครัวเรือนโดยการสุ่มตัวอย่างครัวเรือน	สุ่มตัวอย่างครัวเรือนจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 300 ครัวเรือน	- รูปแบบการออมของครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ความสนใจการออมผ่านสถาบันการเงินค่อนข้างสูง เนื่องจากมีความมั่นคงรองลงมาคือ การออมผ่านกรมธรรม์ประกันชีวิตและการออมในรูปของหลักทรัพย์ พันธบัตรต่างๆ และสลากออมสิน/ - ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครัวเรือน ได้แก่ รายได้ ทรัพย์สินสุทธิ จำนวนผู้พึ่งพิง และอายุของหัวหน้าครัวเรือน - แนวโน้มการออมในอนาคตพบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างถึงร้อยละ 95.2 คาดว่าจะยังคงออมทรัพย์ในอนาคต โดยปัจจัยที่เป็นเหตุให้มีการจูงใจในการออม คือ ความมั่นคงของสถาบันการเงิน รองลงมาคือ ผลตอบแทนและลักษณะของทรัพย์สินที่มีสภาพคล่อง ส่วนครัวเรือนตัวอย่างอีกร้อยละ 4.98 ที่คาดว่าจะไม่ออมในอนาคตนั้น พบว่าปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจไม่ให้มีการออม คือ ไม่รู้จะออมในรูปแบบใด รองลงมาคือ ผลตอบแทนจากการออมไม่เป็น ที่พอใจ ไม่มีสภาพคล่อง เพียงพอ และไม่มั่นใจในการดำเนินงานของสถาบันการเงิน

ชื่องานวิจัย,ผู้ทำการศึกษา และปีที่ทำการศึกษา	วัตถุประสงค์ของการศึกษา	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	วิธีการศึกษา	ข้อมูลและประชากร	ผลการศึกษา
ระดับการออมต่อระดับรายได้ของครัวเรือนในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย, ศรีสุข โชจน์อุ่นวงศ์, 2539	เพื่อศึกษาระดับการออมต่อระดับรายได้ของครัวเรือนในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	ผลการศึกษาด้วยวิธีการทางสถิติโดยการสร้างสมการถดถอย	โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจการออมภาคครัวเรือนในประเทศไทยปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเก็บข้อมูลโดยธนาคารแห่งประเทศไทย	- ระดับของรายได้มีอิทธิพลต่อการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ - เมื่อพิจารณาค่าความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้ายของครัวเรือนพบว่าครัวเรือนที่มีการออมสอดคล้องกับสมมติฐานวัฏจักรชีวิตคือ ครัวเรือนในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล - เมื่อพิจารณาครัวเรือนตามลักษณะของอาชีพพบว่า ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการออมในเขตเมืองได้แก่ ผู้มีอาชีพลูกจ้างภาคเอกชนและรับจ้างทั่วไป ส่วนในเขตชนบทได้แก่ผู้มีอาชีพค้าขายหรือ เจ้าของกิจการ/ธุรกิจ - สำหรับกรณีจำแนกครัวเรือนตามชั้นรายได้พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ มีการออมที่สอดคล้องกับสมมติฐานรายได้สมบูรณ์ นั่นคือครัวเรือนที่อยู่ในชั้นรายได้ที่สูงกว่าจะ มีการออมที่สูงกว่า
พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, โสภณ โชจน์ธำรง, 2528	ศึกษาพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สมมติฐานรายได้สมบูรณ์ของเคนส์ สมมติฐานวัฏจักรชีวิต สมมติฐานของ Klein-Morgan	ประมาณค่าสมการแบบจำลองด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด	ข้อมูลภาคตัดขวาง ครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	- รายได้สัมบูรณ์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการออมอย่างมีนัยยะทางสถิติในเชิงบวก - เงินออมสัมพันธ์กับทรัพย์สินแต่ละชั้นรายได้ - เงินออมสัมพันธ์กับสมมติฐานวัฏจักรชีวิต

ชื่องานวิจัย,ผู้ทำการศึกษา และปีที่ทำการศึกษา	วัตถุประสงค์ของการศึกษา	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	วิธีการศึกษา	ข้อมูลและประชากร	ผลการศึกษา
พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย, สุจิตรา ใบบัว, 2527	ศึกษาถึงรูปแบบการออม เหตุผลในการออมแต่ละรูปแบบ วัตถุประสงค์ในการออม และปัจจัยที่กำหนดการออม	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค		ข้อมูลจากแบบสอบถามโครงการระดมเงินออมปี พ.ศ. 2523 ของธนาคารแห่งประเทศไทย	- ครัวเรือนส่วนใหญ่นิยมออมในรูปแบบของการถือทรัพย์สินทางการเงินในระบบมากกว่าการออมนอกระบบ - วัตถุประสงค์ในการออมคือ เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย และชรา เพื่อการศึกษา และป้องกันการสูญหาย - ปัจจัยสำคัญที่กำหนดการออมของครัวเรือนคือรายได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการออมในเชิงบวก ขนาดของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการออมในเชิงลบ
การออมภาคครัวเรือน, สุชาดา กิระกุล และคณะ, 2526	ทำการศึกษาพฤติกรรมการออมและแยกองค์ประกอบการออมของครัวเรือน	ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	สร้างสมการเพื่ออธิบายพฤติกรรมการออมโดยแยกตามองค์ประกอบของการออม	ใช้ข้อมูลแบบอนุกรมเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2510 – 2523 ของกองบัญชีรายได้ประชาชาติ	- ปัจจัยที่กำหนดสิ่งจูงใจในการออม คือรายได้ อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และการคาดคะเนเกี่ยวกับอัตราเงินเฟ้อ จะมีความสัมพันธ์กับการออมในเชิงบวก

2.2.2 งานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มประชากรที่เป็นครอบครัวหาบเร่ แผงลอย

งานศึกษางานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มประชากรที่เป็นครอบครัวหาบเร่ แผงลอย เป็นงานศึกษาในด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา มุ่งเน้นการอธิบายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และเครือข่ายทางสังคมของครอบครัวหายเร่แผงลอย เป็นส่วนใหญ่ มีการศึกษาในเชิงคุณภาพและปริมาณเพียงในงานศึกษาของนฤมล นิราทร ผลการศึกษาที่ได้จึงทำให้ไม่มีตัวเลขที่เป็นค่าเฉลี่ยรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ของประชากรกลุ่มนี้ มีเพียงการบรรยายในภาพรวมซึ่งจะสรุปเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ดังนี้

นฤมล นิราทร (2548) ศึกษาเรื่องหาบเร่แผงลอยอาหาร : ความสำเร็จและตัวบ่งชี้ในด้านคุณลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้ค้า พบว่าผู้ค้าหาบเร่มากกว่าร้อยละ 90 มีภูมิลำเนานอกเขตกรุงเทพมหานคร ในจำนวนนี้ร้อยละ 75 มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ค้าร้อยละ 70 มีรายได้ก่อนหักต้นทุนวันละไม่เกิน 1,000 บาท ในภาพรวมผู้ค้าในเขตดินแดงมีรายได้สูงกว่าผู้ค้าในเขตคลองเตย ผู้ค้าร้อยละ 56 ระบุว่าประสบความสำเร็จในระดับยังชีพ ร้อยละ 38 และร้อยละ 6 ระบุว่าประสบความสำเร็จในระดับมีเงินออม และ ประสงค์ขยายการประกอบอาชีพตามลำดับ

ผู้ค้าแผงลอยร้อยละ 67 มีภูมิลำเนานอกกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในจำนวนนี้สัดส่วนของผู้ค้าที่มาจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือใกล้เคียงกัน ผู้ค้าแผงลอยมีอายุการย้ายถิ่นยาวนานกว่าผู้ค้าหาบเร่ ผู้ค้ามากกว่าครึ่งอายุระหว่าง 30-50 ปี ผู้ค้าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่เกิน 6 ปี ผู้ค้าร้อยละ 70 ระบุว่าเคยประกอบอาชีพหาบเร่มาก่อน และโดยเฉลี่ยผู้ค้าแผงลอยมีรายได้สูงกว่าผู้ค้าหาบเร่ โดยร้อยละ 50 มีรายได้ก่อนหักต้นทุนไม่เกินวันละ 1,000 บาท ในภาพรวมผู้ค้าในเขตดินแดงมีรายได้สูงกว่าผู้ค้าในเขตคลองเตย ผู้ค้าร้อยละ 54 ระบุว่าประสบความสำเร็จในระดับยังชีพ ร้อยละ 32 และร้อยละ 12 ระบุว่าประสบความสำเร็จในระดับมีเงินออม และ ประสงค์ขยายการประกอบอาชีพตามลำดับ

ข้อมูลด้านตัวบ่งชี้ความไม่สำเร็จในการประกอบอาชีพชี้ให้เห็นถึงทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกันบางประการระหว่างผู้ค้าที่ขาดทุน ต้องเลิกประกอบการค้า และผู้ค้าที่ประกอบอาชีพแล้วไม่มีกำไรและไม่มีเงินออม ทั้งนี้ตัวบ่งชี้ที่มีร่วมกันก็คือ อบายมุข การใช้จ่ายเงินเกินรายรับ ในด้านตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน พบว่าในกลุ่มผู้ค้าที่ต้องเลิกประกอบอาชีพ การขาดความมั่นในในตนเองมีความสำคัญที่สุด รองลงมาคือ สินค้าหรืออาหารที่ขายซึ่งไม่อร่อย

ขาดความรู้ในการคำนวณต้นทุนค่าใช้จ่าย มีทุนน้อย ทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียน ในกลุ่มผู้ค้าที่ไม่มีกำไร พบว่า สินค้า และการคำนวณต้นทุนมีความสำคัญ

กรณีศึกษาผู้ค้าที่มีระดับความสำเร็จที่แตกต่างกันสะท้อนภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ประกอบอาชีพ จากกรณีศึกษาพบว่า ผู้ค้าที่มีรายได้ระดับยังชีพเป็นสตรี ผู้ค้าสูงอายุที่มีภาระต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน ผู้ค้าเหล่านี้ในบางกรณีมีรายได้ต่ำกว่าระดับยังชีพแต่จำเป็นต้องประกอบอาชีพเนื่องจากเป็นแหล่งรายได้เพียงแหล่งเดียว ในผู้ค้าที่มีอายุน้อยกว่า ความเป็นผู้ค้าในระดับยังชีพเป็นผลจากภาวะการเจ็บป่วยในครอบครัว และ การใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับผู้มีรายได้เกินระดับยังชีพ กรณีศึกษาสะท้อนว่าผู้ค้านอกจากจะเป็นผู้ที่ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังเป็นผู้ค้าที่มีพื้นที่ขายที่แน่นอน มีลูกค้าประจำ อันทำให้มีรายได้ต่อวันสูง ผู้ค้ายังมีความสามารถในการวางแผนการเงิน และ บริหารจัดการเรื่องการเงินในครอบครัว กรณีศึกษายังชี้ให้เห็นถึงการขยายการประกอบอาชีพโดยลำดับของผู้ค้าบางคน บางกรณีบ่งชี้ถึงศักยภาพของผู้ค้าที่จะขยายไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองได้ ข้อค้นพบประการสำคัญก็คือ ผู้ค้าให้ความสำคัญต่อการมีเงินออมของตนเอง ผู้ค้าที่มีเงินออมและคิดขยายการค้าล้วนแต่ให้ความสำคัญต่อการลงทุนด้วยเงินออมของตนเอง อันสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปณิธิ สุขสมบูรณ์ (2545) ได้กล่าวถึงประเด็นรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ไว้ในงานศึกษาเรื่อง เครือข่ายทางสังคมและการาแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย : กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย ชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง ว่า “เงินรายได้ที่ได้มาส่วนหนึ่งจะถูกกันไว้เป็นเงินลงทุนซื้อของมาขายในวันรุ่งขึ้น ส่วนที่เหลือจะนำไปเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ค่าใช้จ่ายหลักๆ ได้แก่ ค่าเช่าห้องเช่า ค่ากินอยู่ในแต่ละวัน ในกรณีที่แม่ค้ามีลูกหลานหรือเรียนหนังสืออยู่ จะมีค่าใช้จ่ายส่วนการเล่าเรียนของลูกหลานเพิ่มขึ้นด้วย ค่าเล่าเรียนของลูกหลานนั้นเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้เกิดขึ้นทุกวันเหมือนค่ากิน ค่าอยู่ แต่เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลา แม่ค้าจัดการกับเงินประเภทนี้โดยจะกันเงินไว้ 2-3 เดือนก่อนลูกจะเปิดเรียน เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ....อาจอาศัยการหยิบยืมจากญาติพี่น้อง คนรู้จัก....”

หาบเร่ แผงลอยมักไม่มีเงินเก็บ เงินออม รายได้ที่ได้มาเป็นเงินจำนวนไม่มากนัก และส่วนใหญ่รายได้เหล่านี้มักนำมาเป็นค่าใช้จ่ายจนเกือบหมด หากมีเงินออมมักเก็บไว้ติดตัวเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น หากมีเงินออมจำนวนมากจึงฝากธนาคาร ซึ่งมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่มีเงินฝากไว้กับธนาคาร

เงินที่ออมไว้ไว้เพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉินครอบครัวหาบเร่ แผงลอยจะมีการออมน้อย เช่น เงินที่ใช้ในการรักษาพยาบาลนั้นจะไม่มีการออมไว้ เนื่องจากหากไม่เจ็บป่วยหนักมากจะไม่ทำการรักษา แต่หากเจ็บป่วยหนักขนาดต้องเข้าโรงพยาบาลเงินที่กันไว้เป็นค่าใช้จ่ายในส่วนอื่น เช่น ค่าเช่า ค่ากินอยู่ รวมถึงเงินทุนในการขายของ จะถูกนำมาใช้ก่อน หากไม่พอจะขอหยิบยืมจากญาติพี่น้อง คนรู้จัก หรืออาจต้องกู้เงินจากคนในชุมชน ส่วนหนึ่งมักออมโดยการเล่นแชร์ ซึ่งเป็นการออมเงินระยะสั้นนอกระบบที่ค่อนข้างมีความเสี่ยง เมื่อได้เงินก้อนจากการเล่นแชร์จะนำเงินมาใช้จ่าย เช่น ค่าเล่าเรียนลูก ซ่อมบ้าน เป็นต้น

โสภา อ่อนโอภาส และนุชนาฏ ยูฮันเงาะ (2544) ได้ให้ข้อมูลด้านรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม ไว้ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดระบบบริการสุขภาพของแรงงานนอกระบบ : หาบเร่ แผงลอยและซาเล้ง ว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้ประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่เป็นผู้ย้ายถิ่นชั่วคราวตามฤดูกาลหรือย้ายถิ่นมาประกอบอาชีพถาวร กว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในบ้านเช่าราคาประมาณเดือนละ 800 บาท ใกล้กับบริเวณแหล่งค้าขายและประกอบอาชีพนานกว่า 10 ปี มีรายได้เฉลี่ยวันละ 300-400 บาท มีรายได้เท่ากับรายจ่าย มีภาระหนี้สินระยะสั้นโดยกู้ยืมจากนายทุนดอกเบี้ยร้อยละ 7-20 บาทต่อเดือน มักกู้เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายกรณีเจ็บป่วย

ผู้ประกอบอาชีพหาบเร่ แผงลอย และซาเล้งต้องอาศัยขอบถนนหรือพื้นที่สาธารณะในแหล่งชุมชนมีคนพลุกพล่านประกอบอาชีพวันละ 8-10 ชั่วโมง ทั้งกลางวันหรือกลางคืนทุกวันไม่มีวันหยุดพักผ่อนคลายความเครียดหรือความเมื่อยล้าจากการทำงานที่ต้องออกแรงหรือมีท่าทางซ้ำๆ อีกทั้งต้องผจญกับมลพิษฝุ่นละออง แดดร้อน เสียงดังของการจราจรย่านชุมชน จึงเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยระดับปานกลาง มีรายได้ไม่แน่นอน ขาดเงินทุนหมุนเวียนและขาดการพัฒนาส่งเสริมด้านทักษะอาชีพ

ส่วนความเชื่อในการดูแลสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าตนเองและครอบครัวยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว แข็งแรง จึงไม่ตระหนักในพฤติกรรมการป้องกันหรือส่งเสริมสุขภาพ หากเจ็บป่วยส่วนใหญ่ซื้อยารับประทานเองเพราะสะดวก ประหยัด และเชื่อว่าหายเร็วกว่าไปพบแพทย์ ในรอบปีที่ผ่านมากลุ่มตัวอย่างและครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีการเจ็บป่วยร้ายแรง มีเพียงปวดศีรษะ ปวดเมื่อยแขน ขา หลัง ไหล่ เป็นไข้หวัด อ่อนเพลีย และเครียด เฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพประมาณ 200-300 บาทต่อปีต่อครอบครัว กว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีหลักประกันสุขภาพระบบใดระบบหนึ่ง ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 48 ไม่มีหลักประกันสุขภาพ เนื่องจากไม่ได้รับทราบข่าวสาร

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการหลักประกันสุขภาพ แต่บางส่วนรับรู้ข่าวสารแต่คิดว่าไม่คุ้มค่า เพราะไม่เคยเจ็บป่วยหรือคิดว่าการจ่ายเป็นเงินสดจะได้รับบริการสะดวกกว่าการใช้บัตร หลักประกันสุขภาพ ส่วนปัญหาด้านการรับบริการสุขภาพ กลุ่มที่ไม่มีหลักประกันสุขภาพต้องเสียค่ารักษาพยาบาลเองหากเจ็บป่วยหนักอาจต้องกู้ยืมเงินเพื่อจ่ายค่ารักษา

เรณู สังข์ทองจีน (2534) ศึกษาเรื่อง การประกอบอาชีพของแรงงานหญิงในกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ประกอบชีพหาบเร่ประเภทอาหาร ศึกษาจากแรงงานหญิงผู้ค้าหาบเร่ ใน 36 เขต ของกรุงเทพมหานคร หญิงหาบเร่อยู่ในระดับประถมศึกษาและส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพการทำงานของแรงงานหญิงหาบเร่ พบว่า ร้อยละ 67.8 ทำ งานทุกวันโดยไม่มีวันหยุด โดยทำงานวันละ 6-10 ชั่วโมง สำหรับการลงทุน ในการประกอบอาชีพจะใช้เงินลงทุนโดยเฉลี่ย 676.60 บาทต่อวัน และมี รายได้เฉลี่ยต่อวันเท่ากับ 139.80 บาท แม้แรงงานหญิงหาบเร่ ร้อยละ 49.4 จะไม่มีเงินออม แต่ร้อยละ 63.4 ระบุว่าไม่มีหนี้สิน โดยร้อย 45.6 มีความคาดหวังว่าอาชีพนี้จะสามารถสร้างฐานะได้ดีกว่าเดิมได้และขยายไปถึงขั้นมีร้านค้าหรือแผงลอยของตนเอง

ปิยาณี วิฐุวานิชย์ (2548) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพหาบเร่แผงลอย กรณีศึกษาถนนสีลม ศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ขายประจำอยู่กับที่และขายทุกวัน เฉลี่ยวันละ 8.5 ชั่วโมง การลงทุนครั้งแรกใช้เงินไม่เกิน 15,000บาทโดยใช้เงินของตนเองกรณีที่ลงทุนจำนวนมากจะใช้วิธีกู้ยืมโดยเสียดอกเบี้ยจากเพื่อนหรือญาติหรือผู้ให้กู้นอกระบบ การขายของดำเนินการโดยเจ้าของคนเดียวหรืออาจมีญาติพี่น้องลูกหลานช่วยเหลือ มีเพียงส่วนน้อยที่มีการจ้างลูกจ้าง ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยมีทรรศนะคติว่า อาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นอาชีพที่สุจริต เป็นที่ยอมรับของครอบครัว และพอเลี้ยงชีพได้ แต่ไม่แน่ใจว่าอาชีพนี้จะทำให้สามารถเก็บเงินสร้างฐานะได้

สำหรับการศึกษาเรื่อง รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยที่ชุมชนท่าพระจันทร์ในครั้งนี้ มีความแตกต่างจากงานศึกษาในอดีต ในแง่ของการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยในมิติทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งต่างจากงานศึกษาในอดีตที่ศึกษาในมุมมองเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น